

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/jenv

Contactpersoon

Datum 6 juli 2021
Onderwerp Tweede deelbesluit Wob-verzoek aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen 14 april - 26 oktober 2020

Ons kenmerk
3393551

Geachte

Bijlagen
4

In uw brief van 26 oktober 2020, ontvangen op 28 oktober 2020, heeft u met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob) informatie verzocht over besluiten en uitlatingen van het kabinet en ministers inzake het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen in de periode 14 april – 26 oktober 2020.

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden. Wilt u slechts één zaak in uw brief behandelen.

Op 4 mei 2021 heb ik het eerste deelbesluit op uw Wob-verzoek aan u toegezonden. Dit deelbesluit had betrekking op uitlatingen van het kabinet en ministers inzake het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen in de periode 14 april – 26 oktober 2020. Voor de beschrijving van de procedure tot dat moment verwijs ik u naar het eerste deelbesluit.

Op 8 juni 2021 heeft mijn medewerker, _____ telefonisch contact met u opgenomen over de voortgang van het tweede deelbesluit. Zij heeft aangegeven dat een zienswijze is gevraagd aan derde-belanghebbenden en dat het, vanwege de zienswijzeprocedure die op dat moment nog gaande was, niet lukte om het tweede deelbesluit uiterlijk op 10 juni 2021 aan u te verzenden. Met u is afgesproken dat zij u op de hoogte zou houden van de verdere voortgang.

Op 18 juni 2021 heeft _____ nogmaals contact met u opgenomen. Zij heeft aangegeven dat het tweede deelbesluit zich in de afrondende fase bevond en naar verwachting uiterlijk op 1 juli 2021 aan u verzonden zou worden. Op 1 juli 2021 heeft _____ telefonisch aan u meegedeeld dat het tweede deelbesluit op 6 juli 2021 aan u zal worden toegestuurd.

Thans neem ik het tweede deelbesluit dat betrekking heeft op:

- Communiqués, protocollen van kerkgenootschappen en overleggen tussen mijn ministerie en kerkgenootschappen over het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen, en
- Aanwijzingen op grond van artikel 7 van de Wet publieke gezondheid voor zover die betrekking hebben op het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen.

Wettelijk kader

Uw verzoek valt onder de reikwijdte van de Wob. Voor de relevante bepalingen van de Wob verwijs ik u naar **bijlage 1**.

Inventarisatie

Alvorens ik inga op de zoekslag die bij mijn ministerie heeft plaatsgevonden, wil ik eerst ingaan op de reikwijdte van de onderdelen van uw verzoek waarop in dit tweede deelbesluit wordt beslist.

In uw verzoek vraagt u onder meer om informatie over het overleg tussen mijn ministerie en kerken over het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen. Ik heb dit onderdeel van uw verzoek gelet op de formulering van uw verzoek en uw eigen achtergrond opgevat als informatie over overleggen tussen mijn ministerie en het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (hierna: CIO) of vertegenwoordigers van bij het CIO aangesloten *christelijke* kerkgenootschappen. Om diezelfde redenen heb ik het laatste onderdeel van uw verzoek, te weten de toetsing door mijn ministerie van protocollen van kerken aangaande de kerkgang, opgevat als betrekking hebbend op de protocollen van *christelijke* kerkgenootschappen. Omdat communiqués gezamenlijke verklaringen van de religieuze koepelorganisaties zijn, heb ik informatie over het overleg met de andere religieuze koepelorganisaties over communiqués wel betrokken.

U heeft telefonisch aangegeven dat het begrip 'kerkelijk gebouw' breed is bedoeld en daaronder ook andere activiteiten dan erediensten in kerkelijke gebouwen vallen. Voor zover informatie over andere activiteiten in kerkelijke gebouwen verband houdt met het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen heb ik die informatie ook betrokken.

Voor het tweede deelbesluit heeft binnen mijn ministerie een zoekslag plaatsgevonden bij de Directie Communicatie (DCOM), de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), het Programmadirectoraat-Generaal Samenleving en COVID-19 (DGSC-19), het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's (DGPenV) en bij de Directie Wetgeving en Juridische Zaken (DWJZ). Verder is gezocht naar relevante informatie in de mailbox en telefoon van mij als minister van Justitie en Veiligheid. Aan de hand van de documenten die werden aangetroffen, is verder gezocht.

Op basis van deze zoekslag zijn in totaal 92 documenten aangetroffen. Deze documenten zijn opgenomen in een inventarislijst die als **bijlage 2** bij dit besluit is gevoegd. In dit besluit wordt verwezen naar de corresponderende nummers uit de inventarislijst, zodat per document duidelijk is wat is besloten. Hieronder geef ik een toelichting op de aangetroffen documenten.

Besluitvorming kabinet coronamaatregelen en aanwijzingen op grond van artikel 7 van de Wet publieke gezondheid

Zoals ook in mijn besluit op bezwaar van 11 mei 2021 toegelicht, besloot de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb), onder voorzitterschap van de Minister-President, van begin maart tot de zomer over het geheel van maatregelen en voorzieningen met het oog op een samenhangende aanpak ter

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

voorkoming van verdere verspreiding van het coronavirus en met het oog op het beheersen van de maatschappelijke impact hiervan. Het secretariaat van de MCCb was bij mijn ministerie belegd. Naast de MCCb was de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb) ingesteld. De ICCb was een ambtelijke commissie onder voorzitterschap van de NCTV die adviezen maakte voor de MCCb.¹

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

De stukken voor de MCCb- en de ICCb-vergaderingen van de maanden april tot en met juni 2020 zijn in het kader van verschillende Wob-verzoeken deels reeds openbaar gemaakt. Deze besluiten zijn te raadplegen op www.rijksoverheid.nl en <https://wobcovid19.rijksoverheid.nl>.² Ik wijs u specifiek op de documenten ICCb0506G (p. 6), ICCb0506H (p. 11), ICCb0603C (p. 14), ICCb0617D (p. 10), MCCb0506J (p. 6) en MCCb0624C (p. 2) waarin informatie over de verruiming van het aantal aanwezigen in kerken is opgenomen. Beide Wob-besluiten en de genoemde stukken treft u aan in **bijlage 3**.

In de zomer is de Ministeriële Commissie COVID-19 (MCC-19) ingericht om als voorportaal van de ministerraad integraal over het beleid ten aanzien van de bestrijding en de gevolgen van de COVID-19 pandemie te besluiten. Alle leden van het kabinet zijn lid van de MCC-19. Ook het Veiligheidsberaad is vertegenwoordigd in de MCC-19 evenals het Centraal Plan Bureau (CPB), het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het secretariaat van de MCC-19 is belegd bij het ministerie van Algemene Zaken. De MCC-19 wordt voorbereid door de Ambtelijke Commissie COVID-19 (ACC-19) waarin ieder departement op Directeur-Generaal- of Secretaris-Generaal-niveau is vertegenwoordigd. In de ACC-19 zijn daarnaast de drie planbureaus ook vertegenwoordigd, evenals het Veiligheidsberaad dat ambtelijk vertegenwoordigd is.³

Bij de zoekslag is een verslag van de ACC-19 van 13 oktober 2020 aangetroffen waarin beperkt informatie over het aantal aanwezigen in kerken staat. Dit document is op de inventarislijst opgenomen onder nummer 87.

In artikel 7, eerste lid, van de Wet publieke gezondheid is bepaald dat de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport leiding geeft aan de bestrijding van een epidemie. Op grond van die bepaling kan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport de voorzitters van de veiligheidsregio's een aanwijzing geven hoe ze de bestrijding ter hand moeten nemen. In de door u gevraagde periode zijn de volgende aanwijzingen relevant voor het aantal aanwezigen in kerken:

Aanwijzing	Aantal aanwezigen in kerken
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 24 april 2020 inzake verlenging maatregelen covid-19	I Bepalingen voor evenementen, samenkomsten en het niet in acht nemen van een veilige afstand van 1,5 meter U dient uw bevoegdheden in te zetten op het terrein van de publieke gezondheid en de openbare orde als bedoeld in artikel 39 van de Wet veiligheidsregio's, waaronder indien nodig het opnemen van voorschriften in een

¹ *Aanhangsel Handelingen II 2020/21*, nr. 430.

² [Tweede deelbesluit WOB-verzoek Covid-19 ICCb stukken | Wob-verzoek | Rijksoverheid.nl](#) en [WOBCovid19.Rijksoverheid.nl](#)

³ *Aanhangsel Handelingen II 2020/21*, nr. 430.

	<p>noodverordening als bedoeld in artikel 176 van de Gemeentewet en het toepassen van de Wet openbare manifestaties, opdat de volgende maatregelen worden getroffen: (..)</p> <p>2. Verbod voor alle overige samenkomsten. Daarbij gelden uitzonderingen voor de volgende samenkomsten, mits betrokkenen te allen tijde 1,5 meter afstand houden tot de dichtstbijzijnde persoon: (..)</p> <p>d. samenkomsten van religieuze of levensbeschouwelijke aard, mits daarbij niet meer dan 30 personen aanwezig zijn; (..)</p>
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 8 mei 2020 inzake aanpassing en verlenging van de aanwijzing van 24 april 2020	Zie aanwijzing van 24 april 2020
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 26 mei 2020 inzake maatregelen covid-19 vanaf 1 juni	<p>B</p> <p>Het verbod op samenkomsten in de aanwijzing van 24 april, deel I, onderdeel 2, komt als volgt te luiden: 2. Samenkomsten van meer dan dertig personen, exclusief personeel, in voor publiek openstaande gebouwen en daarbij behorende erven en in besloten plaatsen, met uitzondering van woningen, zijn verboden. Voor samenkomsten tot en met dertig personen geldt dat betrokkenen te allen tijde 1,5 meter afstand moeten houden tot de dichtstbijzijnde persoon.</p>
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 11 juni 2020 inzake verlenging aanwijzing van 24 april, 8 mei en 26 mei 2020	Zie aanwijzing van 26 mei 2020
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 26 juni 2020 inzake maatregelen covid-19 vanaf 1 juli	<p>Samenkomsten</p> <p>Samenkomsten in de publieke ruimte (incl. voertuigen en voertuigen) en in besloten plaatsen, met uitzondering van woningen, zijn alleen toegestaan, indien het betreft: 1. Samenkomsten van maximaal 100 personen (exclusief personeel) per zelfstandige ruimte in een gebouw, mits die personen geplaceerd zijn, maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de stromen van personen die samenkomen in verschillende zelfstandige ruimten in een gebouw, ook voor zover het hun gebruik van sanitaire voorzieningen betreft, worden gescheiden, en hygiënemaatregelen worden getroffen;</p>

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

	<p>2. Samenkomsten van meer dan 100 personen (exclusief personeel) per zelfstandige ruimte in een gebouw, mits die personen hebben gereserveerd, een voorafgaande verificatie van hun gezondheid plaatsvindt, deze personen zijn geplaatst, maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de stromen van personen die samenkomen in verschillende zelfstandige ruimten in een gebouw, ook voor zover het hun gebruik van sanitaire voorzieningen betreft, worden gescheiden, en hygiënemaatregelen worden getroffen;</p> <p>(..)</p>
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's per 1 september 2020	Zie aanwijzing van 26 juni 2020
Aanwijzing aan voorzitters van 6 veiligheidsregio's ⁴ van 18 september 2020 inzake aanwijzing m.i.v. 20 september 2020	<p>Het is niet toegestaan om in de publieke dan wel besloten ruimte, behalve voor zover het betreft woningen (incl. vaartuigen en voertuigen, met uitzondering van de woongedeelten), met meer dan 50 personen aan een gezelschap deel te nemen voor enig ander doel dan:</p> <p>(..)</p> <p>b. personen die in gemeenschap met anderen godsdienst of levensovertuiging belijden;</p> <p>(..)</p>
Aanwijzing aan voorzitters van 14 veiligheidsregio's ⁵ van 25 september 2020	<p>Het is niet toegestaan om in de publieke dan wel besloten ruimte, behalve voor zover het betreft woningen (incl. vaartuigen en voertuigen, met uitzondering van de woongedeelten), met meer dan 50 personen aan een gezelschap deel te nemen voor enig ander doel dan:</p> <p>(..)</p> <p>b. personen die in gemeenschap met anderen godsdienst of levensovertuiging belijden;</p> <p>(..)</p>
Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's m.i.v. 29 september 2020	<p>Samenkomsten</p> <p>Samenkomsten in de publieke ruimte (incl. vaartuigen en voertuigen, met uitzondering van de woongedeelten) en in besloten plaatsen, met uitzondering van woningen, zijn alleen toegestaan als de samenkomst, voor zover die in een gebouw plaatsvindt, ten hoogste 30 personen per zelfstandige ruimte in een gebouw (exclusief personeel) betreft, dan wel, voor zover die op een locatie in de buitenlucht plaatsvindt, ten hoogste 40 personen (exclusief personeel) betreft. Voor een samenkomst in</p>

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

⁴ Het betrof de voorzitters van de veiligheidsregio's Amsterdam-Amstelland, Haaglanden, Hollands-Midden, Kennemerland, Rotterdam-Rijnmond en Utrecht.

⁵ Het betrof de voorzitters van de veiligheidsregio's Amsterdam-Amstelland, Brabant-Noord, Brabant-Zuidoost, Flevoland, Gelderland-Zuid, Gooi en Vechtstreek, Groningen, Haaglanden, Hollands-Midden, Kennemerland, Rotterdam-Rijnmond, Utrecht, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Holland Zuid.

	<p>een gebouw geldt een zichtbaar gescheiden podium als een zelfstandige ruimte.</p> <p>Dit verbod geldt niet voor:</p> <p>(..)</p> <p>c. personen die in gemeenschap met anderen godsdienst of levensovertuiging belijden;</p> <p>(..)</p>
<p>Aanwijzing aan voorzitters veiligheidsregio's van 14 oktober 2020 m.i.v. 14 oktober 2020</p>	<p>Samenkomsten in gebouwen</p> <p>Samenkomsten in voor het publiek toegankelijke gebouwen (inclusief vaartuigen en voertuigen, met uitzondering van de woongedeelten) en in besloten plaatsen, met uitzondering van woningen, zijn alleen toegestaan als het aantal aanwezigen per zelfstandige ruimte beperkt blijft tot ten hoogste 30 personen (exclusief personeel). In een gebouw geldt een zichtbaar gescheiden podium als een zelfstandige ruimte.</p> <p>Dit verbod geldt niet voor:</p> <p>(..)</p> <p>c. personen die in gemeenschap met anderen godsdienst of levensovertuiging belijden;</p> <p>(..)</p>

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Deze aanwijzingen treft u aan op de inventarislijst onder nummers 3, 6, 25, 47, 53, 59, 63, 64, 66 en 90. Op basis van de aanwijzingen hebben de voorzitters van de 25 veiligheidsregio's noodverordeningen vastgesteld. Alle aanwijzingen zijn door de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport mede namens mij getekend. De aanwijzingen van 24 april, 8 mei, 26 mei, 11 juni, 26 juni, 1 september en 18 september 2020 zijn in het digitale informatiesysteem, DigiJust, aan mij voorgelegd door resp. de NCTV en DGPenV⁶. De aanwijzingen van 25 september, 29 september en 14 oktober 2020 zijn uitsluitend via de mail aan mij voorgelegd door DGSC-19. In de beslisnota's, digitale minuten en e-mails waarbij de aanwijzingen aan mij zijn voorgelegd, zijn geen afwegingen met betrekking tot het aantal aanwezigen in kerken opgenomen. Met betrekking tot de aanwijzing van 18 september 2020 zijn bij de zoekslag wel e-mailwisselingen tussen ambtenaren onderling aangetroffen waarin overwegingen over het aantal aanwezigen in kerken staan. Deze e-mailwisselingen zijn in de inventarislijst opgenomen onder nummers 60 tot en met 62.

Over de te nemen maatregelen heeft de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport advies ingewonnen bij het Outbreak Management Team (hierna: OMT). Alle adviezen van het OMT zijn te raadplegen op <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/omt>. Ik wijs u specifiek op het advies van het OMT van 23 juni 2020 over de versoepeling van de maatregelen per 1 juli 2020, waaronder de versoepeling met betrekking tot de maximale groepsgrootte (inclusief religieuze samenkomsten). Dit advies staat op de inventarislijst onder nummer 52.

De Raad van State heeft in de door u gevraagde periode voorlichting gegeven aan de Tweede Kamer over de grondwettelijke aspecten van de (voor)genomen

⁶ De aanwijzingen van 24 april, 8 mei, 26 mei, 11 juni en 26 juni 2020 door NCTV en de aanwijzingen van 1 september en 18 september 2020 door DGPenV.

crisismaatregelen. Dit advies is opgenomen op de inventarislijst onder nummer 24. Op pagina 25 van het advies wordt ingegaan op religieuze samenkomsten.

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

De Vaste Kamercommissie Justitie en Veiligheid van de Eerste Kamer (hierna: VKC EK) heeft vragen gesteld over de grondwettelijke aspecten van noodmaatregelen covid-19. Een van deze vragen zag op specifieke grondrechten, waaronder ook het recht op vrijheid van godsdienst. Mijn antwoorden op de vragen van de VKC EK zijn op de inventarislijst opgenomen onder nummer 51. Voor zover in mijn antwoord een uitlating wordt gedaan over het aantal aanwezigen in kerken, valt dit onder de reikwijdte van uw verzoek. Over de voorbereiding daarvan heb ik bij de zoekslag 10 documenten aangetroffen. Deze documenten staan op de inventarislijst onder nummers 38-43, 45, 46, 49 en 50. De antwoorden op de vragen van de VKC EK zijn in DigiJust door DGPenV aan mij voorgelegd. In de betreffende nota zijn geen afwegingen met betrekking tot aantal aanwezigen in kerken opgenomen.

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Overleggen tussen MJenV en CIO/christelijke kerkgenootschappen over aantal aanwezigen in kerken

In de door u gevraagde periode heb ik geregeld overleg gevoerd met het CIO en vertegenwoordigers van bij het CIO aangesloten kerkgenootschappen. Daarbij is ook gesproken over het aantal aanwezigen in kerken.

Ter voorbereiding van deze overleggen zijn nota's opgesteld. Deze nota's staan op de inventarislijst onder nummers 1, 2, 4, 5, 22, 26, 54, 65, 79, 84 en 86. Deze nota's vallen, voor zover ze betrekking hebben op het aantal aanwezigen in kerken en protocollen van christelijke kerkgenootschappen, binnen de reikwijdte van uw verzoek.

Van deze overleggen is geen verslag gemaakt. Dit houdt verband met de frequentie van de overleggen (in de eerste maanden van de coronacrisis bijna wekelijks) en de aard van de gesprekken, namelijk elkaar weten te vinden en snel kunnen schakelen als er iets speelt. In sommige nota's ter voorbereiding van de overleggen zijn wel terugkoppelingen en actiepunten van eerdere overleggen opgenomen.

Naast de bovengenoemde nota's zijn bij de zoekslag ook aangetroffen:

- Een brief van mij aan de voorzitter van het CIO d.d. 9 juni 2020 over de versoepeling van de maatregelen met betrekking tot het aantal aanwezigen in kerken vanaf 1 juni 2020 en een nota daarover (nr. 27);
- WhatsAppconversaties tussen mijn ministerie en het CIO (nr. 82), tussen mij en de voorzitter van het CIO en tussen mij en vertegenwoordigers van resp. de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (RKK) en de Protestantse Kerk Nederland (PKN) (nrs. 80, 88 en 92);
- E-mails inzake de beantwoording van vragen die medio oktober 2020 vanuit het CIO over het aantal aanwezigen in kerken zijn gesteld (nrs. 89 en 91).

Protocollen van christelijke kerkgenootschappen

Document met nummer 7 betreft een nota aan mij over de protocollen van onder meer de christelijke kerkgenootschappen inzake het opstarten en hervatten van de erediensten. Bij deze nota zijn protocollen van christelijke kerkgenootschappen

gevoegd. Deze protocollen zijn in de inventarislijst opgenomen onder de nummers 8 tot en met 21. Het protocol van de Rooms-Katholieke Kerk heb ik bij de inventarisatie niet aangetroffen. Ik wijs u erop dat de beoordeling van de protocollen door mijn ministerie beperkt was, omdat het in de kerk-staat-relatie niet past om inhoudelijk te sturen op de protocollen.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Communiqués

Communiqués zijn gezamenlijke verklaringen van religieuze koepelorganisaties over het houden van erediensten in tijden van corona. In de door u gevraagde periode zijn drie communiqués tot stand gekomen, namelijk:

- Communiqué 2 van de Boeddhistische Unie Nederland, het Contactorgaan Moslims en Overheid, CIO en de Hindoeraad Nederland d.d. 29 mei 2020;
- Communiqué 3 van de Boeddhistische Unie Nederland, het Contactorgaan Moslims en Overheid, CIO en de Hindoeraad Nederland d.d. 10 juli 2020;
- Communiqué 4 van het Centraal Joods Overleg, de Boeddhistische Unie Nederland, het Contactorgaan Moslims en Overheid, CIO en de Hindoeraad Nederland d.d. 5 oktober 2020.

De gepubliceerde communiqués en de nieuwsberichten kunt u vinden op de inventarislijst onder nummers 36, 37, 57, 58, 73 en 75.

Ik heb vanwege de scheiding tussen kerk en staat ten aanzien van communiqués van religieuze koepelorganisaties (slechts) een adviserende rol. Gelet op die adviserende rol zijn de communiqués ook aan mij voorgelegd. Communiqué 2 en 4 zijn per mail aan mij voorgelegd en Communiqué 3 is per nota in DigiJust aan mij voorgelegd. De documenten ter zake treft u aan op de inventarislijst onder nummers 29-35, 55 en 67-74.

Overig

Ik heb in de door u gevraagde periode diverse erediensten bezocht. Tijdens het bezoek aan de Gereformeerde Gemeente te Barneveld op 14 juni 2020 is gesproken over maatwerk bij grote kerken. Ter voorbereiding van dat bezoek is een advies opgesteld. Dat advies treft u op de inventarislijst aan onder nummer 48.

De documenten met nummers 28 en 44 betreffen annotaties voor een overleg van mij met Kamerlid Segers (CU) over de beperking van kerkdiensten.

Document met nummer 79 bevat ook een spreeklijn voor gesprekken van mij met de voorzitters van een aantal veiligheidsregio's op 9 oktober 2020.

Zienswijzen

Over de voorgenomen (gedeeltelijke) openbaarmaking van de *documenten met nummers 1, 2, 4, 5, 7-22, 26-29, 31, 32, 34, 35, 40, 42, 45, 48, 54, 55, 65, 67, 70, 71, 77, 79, 80-82, 87, 91 en 92* heb ik een zienswijze gevraagd aan derde-belanghebbenden, namelijk het CIO en daarbij aangesloten kerkgenootschappen, de Destiny Church, de Christelijke Gemeente Nederland, de Boeddhistische Unie Nederland, de Hindoeraad Nederland, het Contactorgaan Moslims en Overheid, het Centraal Joods Overleg, het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het CIO heeft in zijn zienswijze op twee onderdelen

bedenkingen geuit. Die bedenkingen heb ik in mijn belangenafweging meegenomen. Zie het onderdeel 'Overwegingen' van het besluit. De andere derde-belanghebbenden hebben geen bedenkingen geuit.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Besluit

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Ik heb besloten om deels aan uw verzoek tegemoet te komen. Ik maak de *documenten met nummers 8, 9, 12, 13, 14-18 en 21* geheel openbaar. De *documenten met nummers 1, 2, 4, 5, 7, 10, 11, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 42, 44, 45, 48, 54, 55, 56, 60, 62, 65, 67, 70, 71, 74, 76-87, 89, 91 en 92* maak ik gedeeltelijk openbaar. De *documenten met nummers 30, 39, 41, 43, 46, 49, 50, 61, 68, 69 en 88* maak ik niet openbaar. Voor de motivering van de niet openbaar gemaakte documenten en passages verwijs ik u naar de overwegingen hieronder.

De *documenten met nummers 3, 6, 24, 25, 33, 36, 37, 47, 51-53, 57-59, 63, 64, 66, 72, 73, 75 en 90* zijn reeds openbaar. Op reeds openbare documenten is de Wob niet van toepassing. Op uw verzoek heb ik de reeds openbare stukken bij de documentenset gevoegd. De *documenten met nummers 33 en 72* behelzen dezelfde tekst als de *documenten met nummers 36 en 75*. Die twee documenten heb ik niet afzonderlijk bijgevoegd.

Overwegingen

Allereerst wil ik u wijzen op het volgende. Ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Wob wordt een verzoek om informatie ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Het recht op openbaarmaking op grond van de Wob dient uitsluitend het publieke belang van een goede en democratische bestuursvoering. Het komt iedere burger in gelijke mate toe. Daarom kan ten aanzien van de openbaarheid geen onderscheid worden gemaakt naar gelang de persoon of de bedoeling of belangen van de verzoeker. Bij de te verrichten belangenafweging worden dan ook betrokken het algemene belang bij openbaarmaking van de gevraagde informatie en de door de weigeringsgronden te beschermen belangen, maar niet het specifieke belang van de verzoeker.

Evenmin kent de Wob een beperkte vorm van openbaarmaking. Dit betekent dat openbaarmaking van de gevraagde documenten uitsluitend aan u op grond van de Wob niet mogelijk is. Indien ik aan u de desbetreffende documenten verstrek, moet ik deze ook aan anderen geven indien zij daarom verzoeken. In dat licht vinden de onderstaande belangenafwegingen dan ook plaats.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd. In de geïnventariseerde documenten staan persoonsgegevens, zoals namen, initialen, herleidbare functieaanduidingen en directe contactgegevens van ambtenaren en derden. Ik ben ten aanzien van het merendeel van deze persoonsgegevens van oordeel dat het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer zich tegen openbaarmaking verzet. Deze

persoonsgegevens maak ik niet openbaar op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob. Ik licht dat hieronder toe.

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Voor zover het namen van ambtenaren betreft, is het volgende van belang. Weliswaar kan waar het gaat om beroepshalve functioneren van ambtenaren, slechts in beperkte mate een beroep worden gedaan op het belang van eerbiediging van hun persoonlijke levenssfeer. Dit ligt anders indien het betreft het openbaar maken van namen van de ambtenaren. Namen zijn immers persoonsgegevens en het belang van eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer kan zich tegen het openbaar maken daarvan verzetten. Daarbij is van belang dat het hier niet gaat om het opgeven van een naam aan een individuele burger die met een ambtenaar in contact treedt, maar om openbaarmaking van een naam in de zin van de Wob. Gelet hierop heb ik alle namen, initialen en direct herleidbare functieaanduidingen van ambtenaren in de documenten onleesbaar gemaakt.

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Het CIO heeft in zijn zienswijze aangegeven bezwaar te hebben tegen openbaarmaking van namen van bij het CIO aangesloten kerkelijke vertegenwoordigers die geen lid zijn van het Moderamen⁷ van het CIO en tegen openbaarmaking van namen van geestelijken, omdat deze personen geen publieke functie hebben. Gelet op deze zienswijze en het feit dat deze personen naar mijn mening ook geen functie bekleden uit hoofde waarvan zij in de openbaarheid treden, maak ik de namen en herleidbare functieaanduidingen van deze personen niet openbaar. De namen van leden van het Moderamen van het CIO, de voorzitters van andere religieuze koepelorganisaties en de secretaris van de Hindoeraad Nederland maak ik wel openbaar in de documenten, omdat zij uit hoofde van hun functie in de openbaarheid treden. Het CIO en de betreffende religieuze koepelorganisaties hebben daarmee ingestemd. Volledigheidshalve wijs ik u erop dat in *document met nummer 55* de naam van de penvoerder namens de Boeddhistische Unie Nederland, het Contactorgaan Moslims en Overheid en de Hindoeraad Nederland, verkeerd is gespeld. Zijn naam is Bikram Lalbahadoersing (zonder h).

Directe contactgegevens, zoals directe telefoonnummers en (e-mail)adressen, van ambtenaren en vertegenwoordigers van religieuze koepelorganisaties/kerkgenootschappen en geestelijken maak ik niet openbaar. Dat geldt ook voor mijn e-mailadres. Deze personen kunnen potentieel hinder ondervinden als hun contactgegevens voor eenieder openbaar worden. Dat heeft het CIO in zijn zienswijze ook expliciet aangegeven ten aanzien van contactgegevens van alle personen die namens het CIO of de daarbij aangesloten kerken hebben opgetreden. M.i. wordt het algemene belang van openbaarheid in voldoende mate gediend met de algemene openbare contactgegevens waarlangs de organisaties bereikbaar zijn. Algemeen bekende e-mailadressen en telefoonnummers van kerkgenootschappen zijn in de documenten wel leesbaar gelaten.

In de *documenten met nummers 27 en 48* staan handtekeningen. Die maak ik niet openbaar om het risico op identiteitsfraude te verminderen.

Verder is in *document met nummer 48* informatie opgenomen die raakt aan de persoonlijke levenssfeer van leden van de betreffende gemeenschap of hun

---

⁷ Het Moderamen is vergelijkbaar met een dagelijks bestuur.

nabestaanden. Ook ten aanzien van die informatie laat ik het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer zwaarder wegen dan het belang van openbaarheid.

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Daar waar ik toepassing heb gegeven aan deze weigeringsgrond, heb ik dit in de documenten en op de inventarislijst aangeduid met "10.2.e".

Datum
6 juli 2021

Het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling

Ons kenmerk
3393551

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang van het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

De documenten met nummers 22, 26, 29, 30-32, 38, 40, 42, 54, 55, 60, 65, 68, 69, 76, 79, 80, 82, 83, 85, 88 en 92 bevatten informatie waarvan openbaarmaking kan leiden tot onevenredige benadeling. Het gaat om de volgende informatie.

In de documenten met nummers 22, 54, 79, 80, 82, 88 en 92 zijn standpunten, opvattingen en berichten opgenomen die tussen het CIO/kerkelijke vertegenwoordigers en mij vertrouwelijk zijn uitgewisseld. Het gaat bijvoorbeeld om de standpunten van de verschillende religieuze koepelorganisaties met betrekking tot een conceptverklaring van het CIO voor houden van erediensten vanaf 1 juni 2020 en de conceptverklaring zelf, een samenvatting van berichten die vertrouwelijk door het CIO aan mijn ministerie zijn doorgestuurd en overwegingen van de toenmalige secretaris van het CIO met betrekking tot de lijn voor het gesprek met het CIO en kerkelijke vertegenwoordigers op 9 oktober 2020. Wat betreft dit laatste heeft het CIO in zijn zienswijze aangegeven dat dit persoonlijke inschattingen van de toenmalige secretaris zijn en verzocht om deze niet openbaar te maken. In de WhatsAppconversaties heeft tussen mij en de voorzitter van het CIO en de vertegenwoordigers van de PKN en RKK nader overleg plaatsgevonden over het incident in Staphorst en de afspraken die op 5 oktober 2020 over het houden van erediensten zijn gemaakt. In dat kader zijn persoonlijke opvattingen vanuit de vertegenwoordigers zelf en andere leden van de gemeenschap vertrouwelijk met mij gedeeld. Ik acht het van belang dat religieuze koepelorganisaties en kerkelijke vertegenwoordigers met mij vertrouwelijk en in alle vrijheid opvattingen, inschattingen en standpunten kunnen uitwisselen. Indien dergelijke informatie op grond van de Wob openbaar gemaakt zou worden, ontstaat het risico dat betrokkenen in de toekomst zullen afzien van deelname aan overleggen of zich terughoudender zullen opstellen. Dit zou het functioneren van mijn ministerie en het vormen van beleid met betrekking tot de aanpak van de coronacrisis ernstig kunnen belemmeren. Het belang van het voorkomen van deze onevenredige benadeling weegt m.i. zwaarder dan het algemene belang van openbaarmaking. Daarom maak ik de bovengenoemde informatie niet openbaar. Ik merk daarbij nog op dat de geweigerde standpunten en opvattingen geen officiële standpunten van de religieuze koepelorganisaties zijn die ook naar buiten toe zijn uitgedragen.

De documenten met nummers 29, 30, 55, 65, 68 en 69 bevatten concepten van communiqués of nieuwsberichten over communiqués die afwijken van de definitieve gepubliceerde versie en opmerkingen daarbij. Het is m.i. niet wenselijk dat van een communiqué meerdere versies in het publieke domein in omloop zijn met als mogelijk gevolg dat onduidelijkheid bestaat over de inhoud daarvan. Om die reden maak ik deze concepten niet openbaar op grond van

artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob. Wat betreft *document met nummer 65* merk ik nog op dat per abuis in deze nota een conceptversie en niet de gepubliceerde versie van Communiqué 3 is opgenomen.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ook de *documenten met nummers 26, 31 en 32* bevatten informatie waarvan openbaarmaking de relatie met de religieuze koepelorganisaties en kerkgenootschappen zou kunnen beschadigen. Het betreft passages die intern zijn gewisseld en die commentaar bevatten op de wijze waarop sommige kerken hun erediensten hielden en op het verloop van het proces rondom een communiqué. Die informatie weiger ik eveneens op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob.

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

In de *documenten met nummers 38, 40, 42, 60, 65, 76, 83 en 85* staan e-mailadressen van dienstonderdelen van mijn ministerie die bedoeld zijn voor intern gebruik. Openbaarmaking hiervan zou naar mijn oordeel kunnen leiden tot onevenredige benadeling. De werkprocessen zullen worden belemmerd als derden gebruik kunnen gaan maken van e-mailadressen die niet voor hen bestemd zijn. Ik weiger deze gegevens. Ik weeg daarbij ook mee dat de algemene contactgegevens waarlangs mijn ministerie bereikbaar is, reeds openbaar zijn. Ik verwijs in dit verband ook naar de uitspraak van de rechtbank Gelderland van 26 maart 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:3272

Daar waar ik toepassing heb gegeven aan deze weigeringsgrond, heb ik dit in de documenten en op de inventarislijst aangeduid met "10.2.g".

Persoonlijke beleidsopvattingen in een stuk voor intern beraad

Artikel 11, eerste lid, van de Wob bepaalt dat in geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, geen informatie wordt verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

Persoonlijke beleidsopvattingen zijn opvattingen, voorstellen, aanbevelingen of conclusies van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde documenten. Feiten, prognoses, beleidsalternatieven, de gevolgen van een bepaald beleidsalternatief of andere onderdelen met een overwegend objectief karakter worden door mij niet beschouwd als persoonlijke beleidsopvattingen.

De *documenten met nummers 26, 31, 32, 39, 41, 43, 46, 49, 50, 60, 61, 62 en 89* betreffen een nota aan mij en e-mailwisselingen binnen mijn ministerie en tussen mijn ministerie en andere ministeries alsmede daarbij gewisselde conceptteksten. Deze documenten zijn bestemd voor intern beraad en bevatten persoonlijke beleidsopvattingen die ik niet openbaar maak. Ik licht dat hieronder toe.

In de bovengenoemde e-mailwisselingen heeft tussen ambtenaren onderling afstemming plaatsgevonden over een concept van de aanwijzing van 18 september 2020 en een conceptantwoord op de VKC-vraag over specifieke grondrechten. In deze e-mailwisselingen staan voorstellen voor en inhoudelijke reacties op concepten van ambtenaren. Dit zijn persoonlijke beleidsopvattingen die ik niet openbaar maak.

Met betrekking tot persoonlijke beleidsopvattingen in nota's aan mij, e-mailwisselingen tussen ambtenaren en mij en in de interne WhatsAppconversatie waaraan ik deelnam (nr. 81) geef ik toepassing aan artikel 11, tweede lid, van de Wob behoudens voor zover openbaarmaking daarvan de relatie met religieuze koepelorganisaties en kerkgenootschappen zou kunnen schaden of het conceptteksten betreft. Van dat laatste is sprake in de *documenten met nummers 26, 31, 32 en 89*. Daarbij doe ik wel een beroep op artikel 11, eerste lid, van de Wob. Wat betreft de *documenten met nummers 26, 31 en 32* verwijs ik ook naar mijn eerdere overwegingen onder het kopje 'het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling'.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

Wat betreft de conceptteksten merk ik nog het volgende op. De definitieve versie van de aanwijzing van 18 september 2020 en het definitieve antwoord op de VKC-vraag zijn reeds openbaar. De definitieve tekst voor de mail aan het CIO naar aanleiding van de vragen medio oktober 2020 maak ik gedeeltelijk openbaar (nr. 91). De conceptteksten zijn persoonlijke beleidsopvattingen voor zover zij van de definitieve versie afwijken en (reeds) openbaar voor zover ze daarmee overeenkomen. Ik acht het niet wenselijk dat van eenzelfde tekst meerdere versies in het publieke domein in omloop zijn met als mogelijk gevolg dat onduidelijkheid bestaat over de inhoud daarvan. Om die reden maak ik de conceptteksten niet openbaar. Bovendien geldt voor de conceptteksten van de aanwijzing van 18 september 2020 en de antwoorden op de VKC-vragen dat die grotendeels buiten de reikwijdte van uw verzoek vallen, omdat die over andere onderwerpen gaan dan het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen.

Daar waar ik toepassing heb gegeven aan deze weigeringsgrond, heb ik dit in de documenten en op de inventarislijst aangeduid met "11.1".

Buiten verzoek

De *documenten met nummers 1, 2, 4, 5, 7, 22, 26-28, 38, 39, 41-43, 46, 48-50, 54, 55, 61, 65, 79-81, 85-88 en 92* bevatten informatie die geen betrekking heeft op het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen. Deze informatie valt daarmee buiten de reikwijdte van uw verzoek. Het betreft bijvoorbeeld andere zorgen en onderwerpen die het CIO en de daarbij aangesloten kerkgenootschappen met mij wilden bespreken, protocollen van andere religieuze (koepel)organisaties⁸ en het overleg met hen, behalve over communiqués, alsmede andere (aspecten van) crisismaatregelen. Wat betreft de motie van het Kamerlid Segers c.s. (CU) van 20 mei 2020 merk ik op dat de motie zelf betrekking heeft op de bestuurlijke aangelegenheid van uw verzoek maar dat de informatie over de uitvoering van deze motie in de geïnventariseerde documenten geen relatie heeft met het aantal aanwezigen in kerken en dus buiten uw verzoek valt.

Bij de *documenten met nummers 54 en 55* is een factsheet over de bescherming van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging in de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 gevoegd. Die factsheet gaat ook over andere onderwerpen dan het aantal aanwezigen in kerkelijke gebouwen maar vanwege de samenhang van de tekst verstrek ik die factsheet bij wijze van service in zijn geheel aan u.

---

⁸ Het Contactorgaan Moslims en Overheid, de Boeddhistische Unie Nederland, de Hindoeraad Nederland en het Centraal Joods Overleg of de bij hen aangesloten organisaties.

Wijze van openbaarmaking

De documenten die in dit besluit (gedeeltelijk) openbaar worden gemaakt, treft u aan in **bijlage 4**.

Een geanonimiseerde versie van dit besluit met de daarbij (gedeeltelijk) openbaar gemaakte documenten zal op wobcovid19.rijksoverheid.nl worden geplaatst.

Een kopie van dit besluit zend ik aan de derde-belanghebbenden.

Zoals met u afgesproken, streef ik ernaar om het derde deelbesluit uiterlijk op 5 augustus 2021 te nemen.

Hoogachtend,

Overeenkomstig het door de Minister van Justitie en Veiligheid genomen besluit,

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Datum
6 juli 2021

Ons kenmerk
3393551

G.M. Bos
Juridisch Adviseur
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

BEZWAARCLAUSULE

Tegen dit deelbesluit kunt u binnen zes weken na de verzending van het derde en daarmee laatste deelbesluit een bezwaarschrift indienen. Het bezwaarschrift moet door de indiener zijn ondertekend en bevat ten minste zijn naam en adres, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden waarop het bezwaar berust. Dit bezwaarschrift moet worden gericht aan: de Minister van Justitie en Veiligheid, t.a.v. Directie Wetgeving en Juridische Zaken, Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid, Postbus 20301, 2500 EH Den Haag.

Bijlage 1 – Relevante bepalingen uit de Wob

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

a. document: een bij een bestuursorgaan berustend schriftelijk stuk of ander materiaal dat gegevens bevat;

b. bestuurlijke aangelegenheid: een aangelegenheid die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering ervan;

c. intern beraad: het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid;

(...)

f. persoonlijke beleidsopvatting: een opvatting, voorstel, aanbeveling of conclusie van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde argumenten;

(...)

Artikel 3

1. Een ieder kan een verzoek om informatie neergelegd in documenten over een bestuurlijke aangelegenheid richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf.

(..)

5. Een verzoek om informatie wordt ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Artikel 10

(...)

2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

(...)

e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;

(...)

g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

(...)

Artikel 11

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

2. Over persoonlijke beleidsopvattingen kan met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

(...)